ŠPECIFIKÁCIA

NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2023/2411
o ochrane zemepisných označení remeselných a priemyselných výrobkov
a o zmene nariadení (EÚ) 2017/1001 a (EÚ) 2019/1753
(súhrn požiadaviek podľa článku 9)

‘Kyjatické hračky’

1. Názov

‘Kyjatické hračky’

2. Druh výrobku

Iné / Hračky

3. Opis výrobku

‘Kyjatické hračky’ sú drevené hračky doskovitého tvaru z bukového alebo javorového dreva obojstranne zdobené rytým ornamentom. Základným prvkom dekóru je kruhový ornament, nazývaný aj kružbová výzdoba, rytý špecifickým kružidlom ukončeným rydlom a odkrývajúcim prirodzenú svetlú farbu dreva spod nánosu moridla. Kruhový ornament môže obsahovať jednu kružnicu alebo časť kružnice alebo viac kružníc alebo častí kružníc dopĺňané variáciami prírodných vzorov z okolitej prírody.

4. Špecifikácia vymedzenej zemepisnej oblasti

Okresy Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava, ktoré sa nachádzajú v regióne historicky známom ako Gemer.

Príčinná súvislosť výrobku ‘Kyjatické hračky’ so zemepisnou oblasťou je založená na vlastnostiach výrobku odvodených z ľudských faktorov vymedzenej zemepisnej oblasti, ako aj povesti výrobku.

Špecifické vlastnosti výrobku ‘Kyjatické hračky’ vyplývajú z miestneho know-how a tradície, ktorá sa v regióne Kyjatíc formovala po generácie. Charakter ornamentu, technika rytia a výber bukového alebo javorového dreva sú neoddeliteľne späté s lokálnym prostredím a jeho kultúrnymi tradíciami.

Vymedzená zemepisná oblasť sa nachádza na južnom Slovensku, v predhorí Slovenského rudohoria. Prevládajúci horský terén mal vplyv na dostupnosť materiálu a poznanie vlastností dreva. Obyvatelia využili zdroje, ktoré im ponúkali priľahlé lesy, to znamená bukové a javorové drevo. Drevo na výrobu hračiek môže pochádzať aj z inej, ako vymedzenej zemepisnej oblasti.

Zručnosť majstrov vo vymedzenej zemepisnej oblasti, ich vzťah k prírode a tradíciám a dlhoročné skúsenosti sa odrazili nielen v technológii spracovania dreva, dekóre (kružbová výzdoba), ale aj v spôsobe dekorovania (rytím) pomocou špecifického kružidla.

Poznávacím znakom pre ‘Kyjatické hračky’ je zdobenie ornamentom, ktorého hlavným motívom sú kružnice v rôznych obmenách, dopĺňané variáciami prírodných vzorov. Zdobenie týmto spôsobom je rozšírené na obilných zásobniciach a skriniach vo viacerých oblastiach Európy, ale jeho prenos na hračky je ojedinelý. Práve vďaka tomu sú ‘Kyjatické hračky’, ktoré sa v 19. storočí po úpadku nábytkárskej tradície stali primárnym zameraním lokálnych výrobcov, ľahko rozpoznateľné od iných drevených hračiek.

Lokálne know-how gravírovania kružníc predstavuje špecifickú techniku zdobenia dreva ručným rytím pomocou osobitného druhu kružidla, ktoré sa v regióne tradične označuje ako kružidlo s rydlom. Nejde o kresliarsky nástroj, ale o remeselný nástroj upravený na gravírovanie: jedno z jeho ramien je zakončená ostrým rydlom, ktoré zároveň vedie aj reže jemnú linku do povrchu už namoreného dreva. Druhé rameno slúži ako pevný bod, ktorý sa zakladá priamo do dreva. Remeselník ovláda nástroj pomalým otáčaním ruky, čím dosiahne pravidelné kruhy alebo ich segmenty. Rovnomernosť zdobenia závisí výlučne od dlhoročnej manuálnej zručnosti, správneho vedenia kružidla a citlivého tlaku rukou.

Gravírovanie sa vykonáva až po morení hračky. Rydlo pri rytí odstraňuje vrchnú vrstvu moridla, čím sa odkrýva prirodzene svetlá farba bukového alebo javorového dreva. Práve kontrast medzi tmavým morením a svetlou ryhou vytvára typický vizuálny efekt výrobku ‘Kyjatické hračky’. Výzdoba tak nevyužíva farby ani maľbu – celá ornamentika sa dosahuje kombináciou morenia a ručného gravírovania.

Svetlý povrch dreva, dôležitý pre kontrastnú výzdobu, sa dosahuje rýchlym sušením. Po vysušení sa upraví na požadované rozmery, predkreslia sa tvary hračiek, následne sa vypília a brúsením upravia jednotlivé diely, do ktorých sa navŕtajú otvory a namoria. Namorené časti hračiek sa vyzdobia pomocou kružidla a dláta. Kružidlom sa do povrchu namoreného výrobku vyrýva vzor, ktorým sa odstraňuje moridlo a odkrýva sa prirodzená svetlá farba dreva. Základom ornamentu sú lineárne tvary, najmä tvar kružnice alebo jej častí. Pri výzdobe sa v minulosti používal často motív slnečnej ružice, ktorému sa pripisoval ochranný charakter. Následne sa vyzdobené časti hračky pospájajú pomocou kolíkových spojov. Jednotlivé časti hračky sa vďaka presne lisovaným spojom spájajú bez lepidla alebo použitia akýchkoľvek kovových komponentov.

‘Kyjatické hračky’ sú charakteristické precíznou ručnou prácou, použitím tradičných materiálov a špecifickou technikou výzdoby, tzn. rytím ornamentov kružidlom. Charakteristickým znakom výzdoby je kruhový ornament doplnený prírodnými motívmi, čo odlišuje tieto hračky od iných typov drevených hračiek. Povesť a dobré meno výrobku sú posilňované dlhodobou tradíciou, prezentáciou na výstavách a festivaloch (napr. prezentácia hračiek na EXPO 2020 v Dubaji, Interaktívny seminár „Traditional Wooden Toy in Slovakia“ v októbri 2022 na hrade Modrý Kameň, kde remeselníci prezentovali výrobu výrobku ‘Kyjatické hračky’ a ich technologický postup alebo september 2022 Dni majstrov Ústredia ľudovej umeleckej výroby v Bratislave (ÚĽUV), výstava majstra ľudovej umeleckej výroby Ladislava Hedvigiho v Okresnej knižnici Dávida Gutgesela v Bardejove – 1. júna 2023, výstava v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote v septembri 2024, ako aj odbornou ochranou a propagáciou zo strany Ústredia ľudovej umeleckej výroby.

‘Kyjatické hračky’ boli 19. 12. 2022 zapísané do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. O zápis sa zaslúžilo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky v spolupráci s Centrom pre tradičnú ľudovú kultúru, ktoré je súčasťou Slovenského ľudového umeleckého kolektívu, v oblasti implementácie Dohovoru UNESCO na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva.

5. Dôkazy o tom, že výrobok pochádza z vymedzenej zemepisnej oblasti

Identifikácia výrobku je zabezpečená uvedením názvu ‘Kyjatické hračky’, názvu výrobcu a jeho adresy. Garancia pôvodu výrobku z chráneného územia je daná zemepisnou príslušnosťou výrobcu.

Kvalita výrobku je zabezpečená pravidelným senzorickým hodnotením združenia výrobcov a na základe vlastného vyhlásenia.

Prenos kružbovej výzdoby z tradičného nábytku a súsekov na hračky predstavuje jedinečný jav európskeho remeselného dedičstva. Vďaka tomu nesú 'Kyjatické hračky' v sebe výrazný regionálny charakter, ktorý je úzko prepojený so zemepisnou oblasťou pôvodu, znalosťami miestnych remeselníkov a dlhodobou umeleckou tradíciou obce Kyjatice.

6. Opis spôsobov výroby a v príslušných prípadoch používané tradičné spôsoby a osobitné postupy

Všetky etapy výroby sa musia uskutočniť vo vymedzenej zemepisnej oblasti.

'Kyjatické hračky' sa vyrábajú z bukového alebo javorového dreva, pričom svetlý povrch dreva, dôležitý pre kontrastnú výzdobu, sa dosahuje rýchlym sušením. Po správnom vysušení sa drevo hobľovaním a pílením upraví na požadované rozmery, vzniknú tak dosky hrubé 8 až 30 mm. Z týchto polotovarov sa následne vyrábajú jednotlivé konštrukčné diely hračiek, nohy na súsek, výplne, boky na vrchnák, podstavy pre koníky a iné. Samotné hračky (koníky, kohútiky, postieľky, kolísky, fúriky, postavičky...) sa vypiľujú pomocou pásovej píly po predkreslení pomocou dopredu pripravenej šablóny. Po vypílení sa obrys hračky upravuje pomocou pilníka a brúsneho papiera. Do takto upravenej hračky sa následne vyvŕtajú otvory na uchytenie na podstavu, na uchytenie nôh (koník so štyrmi nohami) alebo otvory na osku (koník na kolieskach). Na uchytenie chvosta sa vyfrézuje do tela koníka drážka. Podobne sa opracuje aj podstava pod koníka alebo kohútika, kde sa tiež vyvŕtajú otvory na uchytenie hračky a v rohoch (koník) alebo v strede (kohútik) podstavy sa vypília obdĺžnikové otvory na kolieska, následne sa vyvŕtajú otvory na osky. Pri koníkoch alebo iných zvieratkách s podstavou aj bez podstavy sa osky aj kolieska vyhotovujú z dreva na sústruhu. Pri súsekoch sa spoj výplne s bokmi vrchnáka spája pomocou drážky, čapov a dlabov. Rovnako sa spájajú aj nohy súseku s bokmi, prednou a zadnou časťou súseku. Podobne aj pri fúriku sa predná a zadná časť s bokmi spája pomocou čapov, dlabov a zaisťovacích kolíkov. Polotovary vybavené otvormi a drážkami sa navlhčia a po vyschnutí sa znova prebrúsia a sú tak pripravené na morenie. Morenie sa aplikuje v dvoch alebo viacerých vrstvách podľa toho, aký sa chce dosiahnuť odtieň. Povrchová úprava sa môže realizovať aj pomocou tenkovrstvovej lazúry. Pri morení a lakovaní je nutné použiť prípravky s certifikátom pre detský nábytok a hračky. Namorená časť hračky (noha súseku, výplň, podstava...) sa vyzdobí podľa predlohy pomocou kružidla a dláta. Kružidlom ukončeným rydlom sa do povrchu namoreného výrobku vyrýva vzor, ktorým sa odstraňuje moridlo a odkrýva sa prirodzená svetlá farba dreva. Základom ornamentu sú lineárne tvary, najmä tvar kružnice alebo jej častí. Pri výzdobe sa v minulosti používal často motív slnečnej ružice, ktorému sa pripisoval ochranný charakter.

Následne sa vyzdobené časti hračky pospájajú pomocou kolíkových spojov. Jednotlivé časti hračky sa vďaka presne lisovaným spojom spájajú bez lepidla alebo použitia akýchkoľvek kovových komponentov.

7. Informácie o balení, ak sa balenie musí uskutočniť vo vymedzenej zemepisnej oblasti, pričom v takom prípade žiadateľ poskytne dostatočné dôvody špecifické pre daný výrobok, na základe ktorých sa musí balenie uskutočniť v danej oblasti

Balenie sa musí vykonávať vo vymedzenej zemepisnej oblasti. 'Kyjatické hračky' sa môžu pri nevhodnej manipulácii a balení počas prepravy poškodiť zdeformovať alebo zlomiť. Balenie vo vymedzenej zemepisnej oblasti zaručí, že každá hračka je dodaná predajcovi alebo konečnému spotrebiteľovi v pôvodnom stave, čo nie je možné zaručiť, ak sú hračky balené vo veľkom množstve v iných priestoroch. Zabraňuje sa tým tiež akémukoľvek falšovaniu počas prepravy alebo pri balení bez dohľadu v iných zariadeniach, čo by ohrozilo

identitu, kvalitu a pôvod hračiek.

8. Akékoľvek osobitné pravidlo týkajúce sa označovania výrobku

---

9. Označenie ktorejkoľvek etapy výroby, ktorú vykonáva jeden alebo viacerí výrobcovia v inom členskom štáte alebo tretej krajine, ako je členský štát alebo tretia krajina, z ktorých názov výrobku pochádza, a všetky osobitné ustanovenia zamerané na overenie súladu v tejto súvislosti

---

10. Ďalšie požiadavky, ktoré stanovili členské štáty alebo prípadne skupina výrobcov, pod podmienkou, že takéto požiadavky sú objektívne, nediskriminačné a zlučiteľné s právom Únie a vnútroštátnym právom

---